

KLEINE TEXTE FÜR VORLESUNGEN UND ÜBUNGEN

HERAUSGEGEBEN VON HANS LIETZMANN

Ih 57
13-F-28

78

RABBINISCHE WUNDERGESCHICHTEN DES NEUTESTAMENTLICHEN ZEITALTERS

IN VOKALISIERTEM TEXT

MIT SPRACHLICHEN UND SACHLICHEN BEMERKUNGEN

VON

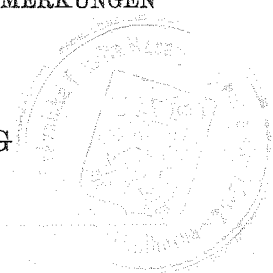
LIC. THEOL. PAUL FIEBIG
GYMNASIALOBERLEHRER IN GOTHA

BONN

A. MARCUS UND E. WEBER'S VERLAG

1911

7736/I

ÚSTŘEDNÍ KNİHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY U
STARÝ FOND
 Č. inv.: 03812

Die im folgenden dargebotenen texte wollen material zum studium der neutestamentlichen wundergeschichten liefern. Jeder text ist mit einer überschrift versehen, die inhalt, fundort und vorhandene übersetzungen kurz bezeichnet.

Die ausgabe ist so eingerichtet, daß man zur not mit dem Gesenius-Buhl'schen wörterbuch auskommen kann. Zum verständnis der vokalisation ist zu beachten, daß diese das lesen der unvokalisierten texte erleichtern soll. Daher sind die vokalbuchstaben meist belassen, auch ist das dageš forte vielfach trotz eines ševa mobile gesetzt.

Literatur: Mechilta, ed. Friedmann, 1870. Dazu übersetzung ins deutsche von J. Winter u. A. Wünsche, 1909. — Tosephta, ed. Zuckermandel, 1881. — L. Goldschmidt, Der babylonische talmud, seit 1897. — Sifre, ed. Friedmann, 1864. — A. Wünsche, Bibliotheca rabbinica, 1880ff. — Talmud jerušalmi, ed. Krotschin, 1866. — H. L. Strack, einleitung in den talmud, 1908⁴. — G. H. Dalman, aramäisch-neuhebräisches wörterbuch, 1897 u. 1901. — J. Levy, neuhebr. u. chald. wörterbuch, 1876 u. 1883. — M. L. Margolis, lehrbuch der aram. sprache des babyl. talmuds, 1910. — G. Dalman, grammatik des jüd.-paläst. aramäisch, 1894. — P. Fiebig, jüdische wundergeschichten des neutestamentlichen zeitalters, 1911 (hier sind sämtliche nachstehende texte deutsch und mit erläuterungen dargeboten).

Plötzlicher Tod eines Mörders durch eine Schlange.

1^a. M^echilta, Mischpaṭim, Par. 20, Friedmann S. 100^a, Winter-Wünsche S. 320.

כָּבַד הָרֵג אֶשְׁמְעוֹן בֶּן שֹׁטֵחַ עַד זֹמָם אָמַר לוֹ יְהוָה בֶּן טָבָא
 בְּאַרְצָה בְּנִחְמָה אִם לֹא שִׁפְכָתָ דָּם נָקִי וְאַמְרָה תוֹרָה הַרֹזַג עַל פִּי
 עֲדִים הַרֹזַג עַל פִּי זֹמְמִים מִה עֲדִים שְׁנַיִם אִף זֹמְמִים שְׁנַיִם: ^d
 וְכָבַד הָיָה יְהוָה בֶּן טָבָא ² נִכְנָס ³ לְחֹרֶבֶת וּמָצָא שָׁם הַרֹזַג

¹ vgl. 5. Mose 19, 19. ² hineingehen. ³ = לְחַרְבָּהּ. Im unvokalisierten text soll der vokalbuchstabe das lesen erleichtern.

^a um 100 v. Chr., vgl. H. L. Strack, einl. in den talmud, 1908⁴, S. 88. ^b euphemismus, vgl. Lc. 2, 25. ^c es redet das gesetz von töten. ^d das ist die schlußform der g^ez^erah šavah, d. h. es werden 2 stellen, die dasselbe wort (hier „zeugen“) enthalten, in beziehung zu einander gesetzt und im hinblick auf einander ausgelegt, also hier 5. Mose 17, 6 u. 19, 15, 19. ^e um 100 v. Chr.

וּמְפָרֵר ⁵ וְהִסְפִּיף מְנַטֵּף דָּם מִיַּד הַהֹרֵג אָמַר לוֹ יְהוָה בֶּן טָבָא
 תָּבֵא עָלַי אִם לֹא אֲנִי אִז אֶתָּה הַרְגִנְוָהוּ אָכַל מִה אֲעִשֶׂה ⁶ שְׁהִירִי
 אֶמְרָה תוֹרָה עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים ⁷ [וְגו'] ⁸ יָקוּם דְּבָר אָכַל הַיּוֹזֵעַ ^f וּבְעַל
 מַחְשְׁבוֹת הוּא ⁹ יִפְרַע ¹⁰ מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ לֹא ¹¹ תִּפְסִיק לֵאמֹר עַד שֶׁנִּשְׁכַּחוּ
 נֶחֱשׁ וְנִמְתָּ: ^g

1^b. Tosephta^a, Sanh. Kap. 6, gegen Ende, ed. Zuckermandel S. 424:

לְעוֹלָם אִין הַעֲדִים ² בְּעִשְׂוִין זֹמְמִין עַד שִׁיגְמֹר הֲדִין לֹא ³ לֹאִין וְלֹא
 מִשְׁלָמִין וְלֹא נִהְרִינִין עַד שִׁיגְמֹר הֲדִין:
 לְעוֹלָם אִין אֶתְד מִן הַעֲדִים נַעֲשֶׂה זֹמָם עַד שִׁיְהוּ שְׁנִיָּהֶם זֹמְמִין וְאִין
 לֹאִקָּה עַד שִׁיְהוּ שְׁנִיָּהֶם לֹאִין וְאִין נִהְרָג עַד שִׁיְהוּ שְׁנִיָּהֶם נִהְרִינִין וְאִין
 מִשְׁלָם עַד שִׁיְהוּ שְׁנִיָּהֶם מִשְׁלָמִין
 אָמַר רַבִּי יְהוָה בֶּן טָבָא אֶרְאֶה בְּנִחְמָה אִם לֹא הַרְגִיתִי עַד זֹמָם
⁴ בְּשֶׁבִיל לְעַקוֹר מַלְכָּן שֶׁל ⁵ בֵּיתוֹסִין שְׁהִירִי אֹמְרִים ^b עַד שִׁיְהִירָג
 הַיְהוּדִין ⁶
 אָמַר לוֹ שְׁמַעוֹן בֶּן שֹׁטֵחַ אֶרְאֶה בְּנִחְמָה אִם לֹא שִׁפְכָתָ דָּם נָקִי
 שְׁהִירִי אֶמְרָה תוֹרָה עַל פִּי שְׁנַיִם אִז עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים יוֹמֵת הַמֵּת
 מִה עֲדִים שְׁנַיִם אִף זֹמְמִין שְׁנַיִם
⁸ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קִיבַל עָלָיו יְהוָה בֶּן טָבָא שְׁלֹא ⁹ יִהְיֶה מוֹרָה ¹⁰ הַלֵּכָה
¹¹ אֵלָּא עַל פִּי שְׁמַעוֹן בֶּן שֹׁטֵחַ:

⁴ rauen zucken. ⁵ schwert. ⁶ denn siehe. ⁷ = וְנִימַר und er vollendet, d. h.: u. s. w. ⁸ 5. Mose 19, 15. ⁹ sich bezahlen lassen von. ¹⁰ von jenem manne = von dir. ¹¹ raum geben, besser wohl: תִּפְסִיק aufhören.
¹ für immer. ² behandelt werden als. ³ prügelstrafe erhalten. ⁴ um — willen, wegen. ⁵ die Boethusäer, eine art Sadduzäer. ⁶ niph. von יָיַן. ⁷ 5. Mose 17, 6. ⁸ in jener stunde. ⁹ imperf. qal von הָיָה sein. ¹⁰ eine halacha, d. h. einen religiösen rechtssatz, der befolgt werden soll. ¹¹ außer, wenn nicht.

^f Apostelg. 1, 24. ^g ein sogenanntes strafwunder, vgl. Apostelg. 5 u. s. w., ferner: Apostelg. 28, 4.

^a Das studium solcher paralleltexte ist sehr lehrreich zur beurteilung der synoptischen parallelen. ^b man beachte die breviloquenz der ausdrucksweise.

1^c. b. Makkot fol. 5^b, Goldschmidt VII, S. 532:

1 תַּנְיָא
 אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֵּן טַבַּאי אֲרָאָה בְּגִתְמָה אִם לֹא הִרְגַתִּי עַד זִמְמִין
 לְהַצִּיא מִלְכָן שֶׁל 2 גְּדוּקִים שְׁהִי אֹמְרִים אִין הַעֲרִים זִמְמִין גְּהַרְגִין
 עַד שֶׁהִרְג גְּהַדוֹן
 אָמַר לֹא שָׁמְעוֹן בֵּן שְׁמַח אֲרָאָה בְּגִתְמָה אִם לֹא שִׁפְכָתָ דָּם גְּמִי שְׁהַרִי
 אָמְרוּ חֲכָמִים אִין הַעֲרִים זִמְמִין גְּהַרְגִין עַד שֶׁזִּימְמוּ שְׁנִיהֶן וְאִין לִזְקִין
 עַד שֶׁזִּימְמוּ שְׁנִיהֶם 3 מִיָּד קָבַל אֵלָיו רַבִּי יְהוּדָה בֵּן טַבַּאי שְׁאִינוּ מוֹרָה
 4 הוֹרָאָה אֵלֶּיךָ בְּפָנֵי שְׁמַח בֵּן שְׁמַח וְכָל־יָמָיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בֵּן
 טַבַּאי הָיָה 5 מִשְׁמַחַת עַל קַבְרוֹ שֶׁל אֹתוֹ הָעֵד וְהָיָה קוֹלוֹ נִשְׁמָע
 6 וְבִסְבוּרִין הָעָם לֹמַר קוֹלוֹ שֶׁל הַרוּג אָמַר קוֹלִי שְׁלִי הוּא תַרְעִי
 לְמַחַר הוּא מֵת אִין קוֹלוֹ נִשְׁמָע 7 אָמַר לִיה 8 רַב אֲחָא בְּרִיה דְרַבָּא
 לְרַב אֲשִׁי 7 דְלִמָּא בְּדִינָא קָם 8 בְּהַדְרִיה 9 אִי 10 גְּמִי 11 פִּיּוּסִי פִּיּוּסִיה :

Regenwunder des Honi.

2^a. b. Ta'anit III 8, Goldschmidt III, S. 471:

עַל כָּל־צָרָה שֶׁלֹּא תָבֵא עַל 1 הַצְּבוּר 2 מִתְרַעֲוִין עֲלֵיהֶן 3 חוּץ מְרֹב
 גְּשָׁמִים
 מַעֲשֵׂה שְׁאָמְרוּ לוֹ לְהוֹנִי 4 הַמַּעֲגָל הַתְּפִלֵּל שֶׁנִּרְדוּ גְשָׁמִים אָמַר לָהֶם
 זָאוּ וְהַכְּנִיסוּ תַנּוּרֵי פְסָתִים בְּשִׁבִיל שֶׁלֹּא יִמוּקוּ הַתְּפִלֵּל וְלֹא יִרְדוּ
 גְשָׁמִים מִהָ עֵשֶׂה עַג עוֹנָה וְעֹמֵד בְּתוֹכָהּ וְאָמַר לְפָנָיו 5 רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם
 בְּנִיךָ שָׂמוּ פְנֵיהֶם אֵלָי שְׁאִנִּי כְּכֹן בֵּית לְפָנֶיךָ נִשְׁבַּע אֲנִי בְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל
 שְׁאִינִי זֶן 6 מִכָּאֵן עַד שֶׁתִּרְתֶּם עַל בְּנִיךָ הַתְּחִילוֹ גְשָׁמִים מִנְטָפִין אָמַר

1 es ist überliefert worden: einführungsformel für tannaitische stücke. „Tannaiten“ heißen die rabbinen bis etwa 200 n. Chr. Vgl. H. L. Strack, einl. in den talmud 1908 4. 2 Sadduzäer. 3 sofort. 4 belehrung, lehre. 5 sich ausbreiten, ausstrecken. 6 wörtl.: und wie meinende (waren) die leute d. h. und es meinten die leute. 7 vielleicht. 8 bei, mit ihm. 9 oder 10 auch 11 mit besänftigungen besänftigte er ihn.
 1 gemeinde. 2 lärme blasen. 3 außer. 4 kreis ziehen. 5 Herr. 6 von hier.

^a wohl gest. 510 n. Chr., falls identisch mit dem bei Strack, a. a. o. s. 112 erwähnten. Dieser zusatz ist aramäisch!

לֹא כִּד שְׁאֵלְתִי אֵלֶּיךָ גְשָׁמֵי בּוֹרוֹת 7 שִׁיתִין וּמַעֲרוֹת הַתְּחִילוֹ לִירֵד בְּזַעַף
 אָמַר לֹא כִּד שְׁאֵלְתִי אֵלֶּיךָ גְשָׁמֵי רְצוֹן בְּרַכָּה וּבְרַכָּה יִרְדוּ 8 כְּתִיקָנוּ
 עַד שֶׁיֵּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִירוּשָׁלַם לְהַר הַבַּיִת מִפָּנֵי הַנְּשָׁמִים בָּאוּ וְאָמְרוּ
 לֹא כִשֶׁם שֶׁהַתְּפִלֵּל עֲלֵיהֶם שֶׁנִּרְדוּ כִּד הַתְּפִלֵּל שֶׁיִּלְכוּ לָהֶן אָמַר לָהֶם
 זָאוּ וְרָאוּ אִם 9 גְּמַחִית אָבִין 10 הַטּוֹעִים
 שְׁלַח לוֹ שְׁמַעוֹן בֶּן־שְׁמַח 10 אֶלְמֵי הוֹנִי אִתָּהּ 11 גּוֹזְרִי עֲלֶיךָ 12 גְּדוּי
 אֲבָל מִה אֲעֲשֶׂה לָּךְ שְׁאֵתָה מִתְחַטֵּא לְפָנֵי הַמְּקוֹם וְעוֹשֶׂה לָּךְ רְצוֹנָךְ
 כְּבֵן שְׁהוּא מִתְחַטֵּא עַל אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ וְעֲלֶיךָ 13 הַכְּתוּב אֹמֵר
 יִשְׁמַח אָבִיךָ וְאָמַר וְתִגַּל יוֹלְדְתְךָ :

2^b. b. B'rachot fol. 19^a, Goldschmidt I, S. 69:

1 תַּנְיָן
 שְׁלַח לוֹ שְׁמַעוֹן בֵּן שְׁמַח לְהוֹנִי הַמַּעֲגָל 2 צְרִיךְ אִתָּהּ לְהַתְּנִידוֹת וְאֶלְמָא
 הוֹנִי אִתָּהּ גּוֹזְרִי עֲלֶיךָ גְּדוּי אֲבָל מִה אֲעֲשֶׂה שְׁאֵתָה מִתְחַטֵּא לְפָנֵי
 הַמְּקוֹם וְעוֹשֶׂה לָּךְ רְצוֹנָךְ כְּבֵן שְׁמַחֵטֵא לְפָנֵי אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ
 וְעֲלֶיךָ הַכְּתוּב אֹמֵר יִשְׁמַח אָבִיךָ וְאָמַר וְתִגַּל יוֹלְדְתְךָ :

2^c. b. Baba mezia 28^b, Goldschmidt VI, S. 558:

תַּנּוּ רַבָּנִין
 אָבִין 1 טוֹעֵן הִיתָה בִירוּשָׁלַם כָּל־מִי שֶׁאֲבִידָה לוֹ 2 אֲבִידָה גִּפְנָה לְשֶׁם
 וְכָל־מִי שֶׁמוּצֵא אֲבִידָה גִּפְנָה לְשֶׁם זֶה עוֹמֵד 3 וּמְכָרִיו זֶה עוֹמֵד
 וְנוֹתֵן 4 סִימְנִין וְנוֹמְלָה זֶה הִיא 5 שֶׁשְׁנִינֵי זָאוּ וְרָאוּ אִם 6 גְּמַחֵת אָבִין
 הַטּוֹעֵן :

7 gräben. 8 gemäß ihrer ordnung. 9 gemäch ist niph. von vau zerschmelzen; vgl. 2^c. בָּנָן ist im neuhebr. femininum. Es handelt sich um eine art fundbureau in Jerusalem. 10 wenn nicht. 11 anordnen. 12 bann. 13 Spr. Sal. 23, 25.
 1 wir haben überliefert: tannaitische einführungsformel. 2 nötig. 3 אָמַר anklagen, beschuldigen. Besser wohl: הַטּוֹעִים, von טָעָה irren, vergessen, also: stein der vergeßlichen. 4 der verlorene (resp. gefundene) gegenstand. 5 öffentlich ausrufen. 6 kennzeichen. 7 wiederholen, lehren. 8 vgl. 2^a, anm. 9.

^a vgl. 2^c.

Regenwunder des Nakdimon ben Gorion.

3. b. Ta'anit fol. 19^b, Goldschmidt III, S. 474f.:

תנו רבנן פעם אחת עלו כל-ישראל^a לרנגל לירושלם ולא היה להם מים לשתות הלך בנקדימון בן גוריון אצל^b הגמון אהר אומר לו הלניני שמים עשרה^c מעלות מים ואני אתן לך שמים עשרה עינות מים ואם איני נותן לך הריני נותן לך שמים עשרה כפרי כסף וקבע לו זמן^d כיוון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים^e בפשחית שלח לו שגר לי אז מים אז^f מעות שיש לי בגדה שלח לו שגר לי אז מים אז מעות שיש לי בגדה שלי הוא בצהרים שלח לו שגר לי אז מים אז מעות שיש לי בגדה שלח לו גוריון יש לי^g ששהות ביום^h במנחה שלח לו שגר לי אז מים אז מעות שיש לי בגדה שלח לו גוריון יש לי ששהות ביוםⁱ ללגל עליו אותו הגמון אומר בל-השנה כולה לא ירדו גשמים^j ועכשיו ירדו נכנס לבית^k המרחץ בשמחה עד שהגמון נכנס בשמחתו לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא^l עצב^m נתעטף ועמד בתפלה אמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי שהיו מיםⁿ מצויין לעולי רגלים מיד^o נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שמים עשרה מעינות מים וחתירו עד שיצא הגמון מבית המרחץ נקדימון בגוריון וצא מבית המקדש כשפגעו זה בזה אומר לו תן לי^p דמי מים^q ויתר שיש לי בגדה אומר לו יודע אני שלא הרעיש הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא בשבילך אלא עדיין יש לי^r פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי שגבך שקעה תמה וגשמים ברשותי ירדו^s חזר ונכנס לבית המקדש נתעטף ועמד

¹ ἡγεμόν. ² vielleicht: schöpfgefäße. ³ festsetzen.
⁴ sobald als. ⁵ morgenzeit. ⁶ geld. ⁷ noch immer.
⁸ geraume zeit. ⁹ die minchazzeit, gegen abend. ¹⁰ spotten.
¹¹ jetzt. ¹² bad. ¹³ betrübt. ¹⁴ sich einhüllen. ¹⁵ מצא
finden, antreffen. ¹⁶ sich zusammenziehen. ¹⁷ kaufpreis, wert.
¹⁸ mehr. ¹⁹ gelegenheit zum reden, entschuldigungsgrund.
²⁰ wiederholen, etwas wiederum tun.

^a die 3 großen wallfahrtsfeste: passa, wochenfest, laubhütten.
^b lebte vor 70 n. Chr.

בתפלה ואמר לפניו רבונו של עולם הורע שיש לך אהובים בעולמך מיד נתפארו העבים ונרחבה החמה באותה שעה אמר לו הגמון^a אילו לא נקדרה החמה הנה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותי^b תבא לא נקדימון שמו אלא בוני שמו ולמה נקרא שמו נקדימון שנקדרה תמה בעבורו:

Heilungen des Hanina ben Dosa durch Gebet.

4. b. B'rachot, fol. 34^b, Goldschmidt I, S. 130:

תנו רבנן מעשה שהלה בנו של רבן גמליאל שגר שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן הזסא לבקש עליו^a רחמים כיון שראה אותם עלה לעליה ובקש עליו רחמים בירידתו אמר להם לכו^b שתלצתו תמה אחריו לו וכי נביא אתה אומר להן לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך^c מקובלני אם^d שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם^e לא יודע אני שהוא מטורף ישבו וכתבו וכונו אותה שעה וכשבאו אצל רבן גמליאל אמר להן^f העבודה לא חפרתם ולא הותרתם אלא כך הנה מעשה באותה שעה תלצתו תמה ושאל לנו לשתות:

^g ושוב מעשה ברבי חנינא בן הזסא שהלך ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זבאי וקלה בנו של רבן יוחנן בן זבאי אומר לו חנינא בני בקש עליו רחמים ויתיה^h הגיית ראשו בין ברקיו ובקש עליו רחמים ויתיה אומר רבן יוחנן בן זבאי אלמלאⁱ הטיח בן זבאי את ראשו בין

²¹ wenn. ²² es ist überliefert worden: einführungsformel tannaitischer stücke.

¹ näml.: bei gott. ² hat sich ihm entzogen. ³ so habe ich eine überlieferung. ⁴ geläufig. ⁵ nicht. ⁶ genau bestimmen. ⁷ beim tempeldienst!, eine schwurformel. ⁸ wiederum. ⁹ wohl besser: הניח מית; הניח, quetschen.

^a um 90—130 n. Chr., wenn nicht G. I., der lehrer des Paulus, gemeint ist. ^b um 70 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 86. Zu der nachfolgenden wundergeschichte ist zu vergl. Joh 4, 47 u. par.

^c offenbar eine stellung für besonders intensives gebet.

בְּרָבִי כְּלֵהִים בְּלוֹ לֹא הָיוּ ¹⁰ מְשִׁיחִין עָלָיו אָמְרָה לוֹ אֲשֶׁתּוֹ וְכִי
תִּגְנֹא גְדוֹל מִמֶּדָּה אָמַר לָהּ לֹא אֵלָּא הוּא דוֹמָה כְּעַבְדְּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וְאֵנִי דוֹמָה כְּשֶׁר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ :

Wunderbare Brotspende an Hanina ben Dosa.

5. b. Ta'anit fol. 24^b/25^a, Goldschmidt III, S. 501:

אָמַר רַב ^a יְהוּדָה אָמַר ^b רַב
בְּכָל־יוֹם וְיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת כְּלֵהֶעוֹלָם כּוֹלוֹ ¹ נִיזוֹן בְּשִׁבְלִי
תִּגְנֹא בְּנֵי וְתִגְנֹא בְּנֵי דִי בְּקַב ² תְּרוּבִים מְעַרְב שֶׁבַת לְעַרְב שֶׁבַת
הֵנָּה ³ רְגִילָא ⁴ דְּבִיתָהּ ⁵ לְמִיתָמָא תִּגְנֹא כֹל- ⁶ מְעַלֵי דְשִׁבְתָּא ⁷ וְיִשְׁדָּא
⁸ אֶקְמָרְתָּא ⁹ מִשּׁוּם ¹⁰ כְּיִסּוּפָא הֵנָּה לָהּ ¹¹ הֵךְ ¹² שִׁיבְבָתָא ¹³ כִּיִּשְׁמָא
¹⁴ אָמְרָה ¹⁵ מְכַרֵי ¹⁶ יִדְעָנָא ¹⁷ דְלִית ¹⁸ לָהּ וְלֹא ¹⁹ מִדֵּי ²⁰ מֵאֵי כּוֹלֵי ²¹ הָאֵי
²² אֲוִלָּא ²³ וְטַרְפָּא ²⁴ אֶבְבָּא ²⁵ אֵיבִסְפָּא ²⁶ וְעִילָא ²⁷ לְאִינְדְרֹנָא ²⁸ אֵיתְעִבִיד
לָהּ ²⁹ נִיפָּא ³⁰ דְתִגְנֹא לְתִגְנֹא מְלֵא לְחִמָּא ³¹ וְאִגְנָא מְלֵא ³² לִישָׂא אָמְרָה
לָהּ ³³ פְּלִינְתָא פְּלִינְתָא ³⁴ אֵיתִי ³⁵ מִסָּא ³⁶ דְקָא ³⁷ חֲרִידָא לְחִמֵּי אָמְרָה
לָהּ אַף אָנָּא ³⁸ לְהִכֵּי ³⁹ עִילֵי
תִּגְנֹא אַף הִיא הִיא לְתִבְיָא ⁴⁰ מְרָדָה נִכְנְסָה מִפְּנֵי ⁴¹ שְׁמֹלוּמְדַת בְּנָסִים :

¹⁰ schauen auf, sich kümmern um.
¹ niph. von יזן. ² johannisbrot. ³ gewöhnt. ⁴ seine frau.
⁵ zu heizen, von חמם. ⁶ rüsttage. ⁷ werfen, part. act.
⁸ räucherwerk. ⁹ wegen. ¹⁰ scham. ¹¹ jene.
¹² nachbarin. ¹³ böse. ¹⁴ sagend. ¹⁵ da. ¹⁶ ich weiß.
¹⁷ daß nicht ist. ¹⁸ ihnen. ¹⁹ irgend etwas. ²⁰ was.
²¹ dieses. ²² sie ging. ²³ klopfen. ²⁴ an die tür. ²⁵ sie schämte sich.
²⁶ sie ging hinein. ²⁷ zimmer, gemach.
²⁸ es wurde ihr getan. ²⁹ ein wunder. ³⁰ denn sie sah.
³¹ becken. ³² teig. ³³ N. N. oder: du, du; wörtl.: eine gewisse.
³⁴ bringe, von אָתָּא ³⁵ schaufel. ³⁶ קָא von קום.
³⁷ anbrennen. ³⁸ zu diesem zweck. ³⁹ ich ging hinein.
⁴⁰ schaufel. ⁴¹ erfahren in, gewöhnt an.

^a gest. 299 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 103. ^b gest. 247 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 100.

Hanina ben Dosa und die wasserschlange.

6. b. B^erachot fol. 33^a, Goldschmidt I, S. 123:

תִּגְנֹא רַבָּנִן
מַעֲשֵׂה בְּמִקּוּם אֶחָד שֶׁהָיָה ¹ עָרוּד וְהָיָה ² מֵזִיק אֶת הַבְּרִיּוֹת בָּאוּ
וְהוֹדִיעוּ לוֹ לְרַבִּי תִּגְנִיא בֶן דוֹסָא אָמַר לָהֶן הָרָאוּ לִי אֶת-חֲזוֹרוֹ
הָרָאוּהוּ אֶת-חֲזוֹרוֹ נִתְּנוּ עַקְבוֹ עַל פִּי הַחֹדֶר וְיָצָא וּנְשָׁכוּ וְמַת אוֹתוֹ עָרוּד
³ גָּמְלוֹ עַל כְּתָפוֹ וְהִבְיִאוּ לְבֵית הַמְּדַרְשׁ אָמַר לָהֶם רָאוּ בְּנֵי אֵין עָרוּד
מִמִּית אֵלָּא הַחֲמָא מִמִּית בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמְרוּ אוֹי לוֹ לְאֵדָם שְׁפַגַע
בוֹ עָרוּד וְאוֹי לְעָרוּד שְׁפַגַע בוֹ רַבִּי תִּגְנִיא בֶן דוֹסָא :

Hanina ben Dosa und die Dämonin 'Agrat.

7. b. P^esachim fol. 112^b/113^a, Goldschmidt II, S. 716:

אֵל תִּצָּא ¹ יְחִידִי בְּלִילָה
דְתִּגְנִיא
לֹא יָצָא יְחִיד בְּלִילָה לֹא ² בְּלִילֵי רַבִּיעִיּוֹת וְלֹא בְּלִילֵי שֶׁבַתוֹת מִפְּנֵי
³ שְׂאֵגְרַת בַּת מַחְלַת הִיא ⁴ וְשִׁמּוֹנָה אֶשְׁרָה רְבוּא שֶׁל מְלֶאכִי הַחֲבֵלָה
וְיִצְאוּ וְכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ ⁵ רְשׁוֹת לְחַבֵּל בְּפְנֵי עֲצָמוֹ || ⁶ מְעִיקְרָא
הוּוּ ⁷ שְׂכִיחֵי כּוֹלֵי יוֹמֵי וְיִמְנָא תְּדָא פְּגַעָה בְּרַבִּי תִּגְנִיא בֶן דוֹסָא אָמְרָה
לִיה אֵי לֹא דְמַכְרוֹן עֲלֶיהָ בְּרַקִּיעַ הִזְהִרוּ בְּתִגְנִיא וּבְתוֹרְתוֹ ⁸ סַפְגְּתִיד
אָמַר לָהּ אֵי ⁹ תְּשִׁיבְנָא בְּרַקִּיעָא נוֹר אֲנִי עֲלֶיהָ שְׁלֵא תַעֲבוּרִי ¹⁰ בִּישׁוּב
לְעוֹלָם אָמְרָה לִיה ¹¹ בְּמַטוֹתָא מִינָּה שְׁבַק לִי ¹² רוּחָא ¹³ מוֹרְתָא שְׁבַק
לָהּ לִילֵי שֶׁבַתוֹת וְלִילֵי רַבִּיעִיּוֹת :

¹ wohl besser: ערר ὕδρος Wasserschlange, nach Goldschmidt. Im Jeruś. steht חֲבֵרְבֵר buntgefleckte Schlange, vgl. j. Bar. V, 9^a unt. Vgl. auch Tos. Ber. III; b. Hull. 127^a; Sifra Lev. 11, 29. ² schädigen. ³ die geschöpfe, die leute.
⁴ einzeln, allein. ⁵ in den mittwochnächten. ⁶ zerstörung.
⁷ erlebnis, vollmacht. ⁸ anfänglich. ⁹ antreffen. ¹⁰ gefährden. ¹¹ angesehen ich. ¹² bewohnte gegenend. ¹³ bitte!
¹⁴ raum, platz. ¹⁵ ein wenig.

^a vgl. Mc 16, 18 Lc 10, 19. ^b vgl. z. B. Mc 5, 9.

Voraussagen des todes, erscheinung, aufspringen der tempeltore.

8. b. Joma 39^b, Goldschmidt II, 865:

תנו רבנן אותה שנה שמות בה ששמעון הצדיק אמר להם בשנה זו הוא מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם בגלגלים הפפורים היה מודפמן לי זמן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נגנם עמי ויוצא עמי והיום נודפמן לי זמן אחד לבוש שחורים ועטוף שחורים נגנם עמי ולא יצא עמי אחר הרגל חלה שבעת ימים ומת ונגמגעו אחיו הפהגים מלברך בשם:

תנו רבנן בארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין ולא היה לשון של והזרית מלבין ולא היה גר מערבי דולק והיו דלתות התיכל נפתחות מאליהן עד ששגער בהן רבן יוחנן בן זבאי אמר לו היכל היכל מפני מה אתה מבצעת עצמך יודע אני כה שפופף עתיד ליחרב ויבקר נתנבא עליך וכריה בן עדוא פתח לבגון דלתיד ותאכל אש בארציה:

Entwurzeln eines baumes u. s. w., himmelsstimme u. s. w., stillung des sturmes.

9. b. Baba mezia 59^b, Goldschmidt VI, S. 678 f.:

תנו רבנן חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא רבי אליעזר מטתר וחכמים ממטמאין וזה הוא תנור של עכנאי [מאי עכנאי

1 d. h. zu seinen kollegen, den anderen priestern. 2 euphemismus. Er meint sich selbst. 3 woher. 4 begegnen. 5 eingehüllt. 6 vgl. Joma IV, 1. 7 karmesinfarbe, vgl. Joma IV, 2. 8 westlich. 9 ängstigen. 10 zum ausdruck des futurums gebraucht. 11 Zach. 11, 1. 12 dort, d. h. in der mischna, vgl. Ber. 19^a, Ed. VII, 7, Kel. V, 10. 2 glieder, teile. a um 300 v. Chr., Strack, a. a. O. S. 82. b vgl. das zerreißen des tempelvorhangs beim tode Jesu, ferner Josephus, jüd. krieg VI, 5, 3; Tacitus, hist. 5, 13. c vgl. Mc 4, 39. a um 90—130 n. Chr.

אמר רב יהודה אמר שמואל שהקיפו דברים בעכנא זו וטמאתוהו

תנא באותו היום השיב רבי אליעזר בלתישובת שבועולם ולא קיבלו הימנו

אמר להם אם הלכה כמותי הרוב זה יוכיח נגערק הרוב ממקומו מאה אמה [ואמרי לה ארבע מאות אמה] אמרו לו אין מביאין ראותה מן ההרוב

חור ואמר להם אם הלכה כמותי אמת הפנים יוכיחו חורו אמת הפנים לאחזריהם אמרו לו אין מביאין ראותה מאמת הפנים

חור ואמר להם אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו הטור כותלי בית המדרש ליפול גער בהם רבי יהושע אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה אמת מה 10 מירבכם לא יפלו מפני כבודו של רבי יהושע ולא 11 זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר ועדיין מפיו ועומדין

חור ואמר להם אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו יצתה בת קול ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום עמד רבי יהושע על רגליו ואמר 13 לא בשמים היא [מאי לא בשמים היא אמר רבי יוחנן שבקבר נתנה תורה מחר סיני אין אנו משגיחין בקבת קול שבקבר פתבת בהר סיני בתורה 14 אמרי רבים להטות]

אשבתיה רבי נתן לאלהיו אמר ליה מאי עביר קודשא בריך הוא בהיהא שעתא אמר ליה 16 קא תייד ואמר נצחוני בני נצחוני בני אמרו אותו היום הביאו כל מהרות שפיתח רבי אליעזר ושרפום באש 17 ונגמנו עליו ובכרהו ואמרו מי ילד ויודיעו אמר להם רבי עקיבא

3 schlange, ḥyḏva. 4 מפינו. 5 johannisbrotbaum. 6 und sie sagten von ihm, d. h. andere sagten von ihm. 7 beweis. 8 kanäle. 9 siegen. 10 art und weise. 11 sich erheben. 12 sie = man = gott. 13 5. Mose 30, 12. 14 2. Mose 23, 2. 15 tut. 16 קא תייד קא = so wahr du lebst. 17 abstimmen. b gest. 299 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 103. c gest. 254 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 101. d vgl. Lc 17, 6 u. Par. e apostelg. 4, 31. f um 90—130 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 87. g um 300 n. Chr. h euphemismus für verfluchen.

אני אלה שמא ילך אדם שאינו¹⁸ הגון ויודיעו ונמצא מחריב את כל-העולם כולו
 מה עשה רבי עקיבא לבש שחורים ונתעטף שחורים וישב לפניו
 ברחוק ארבע אמות אמר לו רבי אליעזר עקיבא מה יום מיזמים אמר
 לו רבי¹⁹ כמדומה לי שתבירך בדילים ממך אף הוא קרע בגדיו
 וחלץ²⁰ מנגעליו ונשמת וישב על גבי קרקע²¹ ולגו עיניו דמעות²²
 לקח העולם שלישי ביותים ושלישי בתמים ושלישי בשעורים ויש
 אומרים אף בצק שבידי אשה²³ טפת

הנא
 אף גדול היה באותו היום שבכל-מקום שנתן בו עיניו רבי אליעזר
 נשרף

ואף רבן גמליאל היה בא כספינה עמד עליו²⁵ נחשול למבעו אמר
 כמדומה לי שאין זה אלא בשביל רבי אליעזר בן הורקנוס עמד על
 רגליו ואמר

רבוננו של עולם גלוי ונודי לפניך שלא לכבודי עשיתי
 ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך¹ שלא ירבו
 מחלוקות בישראל²⁶

נה הים מוצפו :

Heilung durch den namen Jesu.

10. Tos. Hullin II, 21 ff.; Zuckermandel S. 503:

אין מוכרין¹ לדהו ואין² לוקחין מהו ואין נושאים מהו ואין נוהגין להו
 ואין³ למדין את-בניהו⁴ אומנת ואין מתרפאין מהו לא ריפוי⁵ ממון
 ולא רפוי נפשות

18 tauglich. 19 es scheint mir. 20 seine schuhe. 21 tropfen.
 22 geschlagen werden, prügelstrafe erhalten. 23 gären. 24 hier
 wohl: unglück. 25 stürmisches meer. 26 streit.
 1 näml.: den vom judentum abtrünnigen. 2 kaufen. 3 besser:
 מלמדן lehren. 4 handwerk. 5 vermögen.

¹ vgl. offbrg. Joh. 8, 7 ff. ² 90—130 n. Chr., Strack, a. a. O.
 S. 86. Vgl. Mc 4, 37 ff. ¹ vgl. 1. Cor. 1—4.

² vgl. H. L. Strack, Jesus, die Haeretiker und die Christen, 1910,
 S. 21*, 59*.

מעשה⁶ בר אליעזר בן דמה שנשכו נחש ובה יעלב איש כפר סמא
 לרפאותו משום ישוע בן פנחרא ולא הניחו ר' ישמעאל אמרו לו
 אי אמה⁷ רשאי בן דמה אמר לו אני אביא לך ראה שירפאני
 ולא⁸ התפיק להביא ראה עד שמת:
 אמר ר' ישמעאל אשריך בךדמה שיצאת בשלום ולא⁹ פירצת¹⁰ גזרין
 של חכמים שכל הפורץ גזרין של חכמים לפורץ¹¹ פורענות¹² בא
 עליו¹³ שג' ופורץ גדר ישכנו נחש :

Totenerweckung.

11. M^echilta, Vaj^ehi b^eschallah, Par. 1, Friedm. S. 59^b, Winter-
 Wünsche S. 169 f.:

ומגון שמוצא¹ רבו כמורא שמים
² שגאמר ונען יהושע ברננו משרת משה מבחוריו אדני משה בלאם
³ בשם שהמקום בלאם כך אמה בלאם
 וכן אמה מוצא בגחוי בשעה שאמר לו אלישע⁴ חנור מתנד וכן
 משענתי בךד התחיל לקמוץ על מקלו ולידך אמרו לו⁵ להיכן אמה
 הולך גחוי אמר להם להחיות מת אמרו [לו] וכי אמה יכול להחיות
 מת והלא יי ממית ומתיה אמר להם אף רבי ממית ומתיה :

Martyrium des R. Akiba.

12. b. B^erachot fol. 61^b, Goldschmidt I, S. 228 f.:

הנו רבנן
 פעם אחת נזרה מלכות הרשעה שלא¹ יעסקו ישראל בתורה בא

⁶ nicht. ⁷ berechtigt. ⁸ genügende zeit haben. ⁹ besser:
 durchbrechen. ¹⁰ besser: גזרין. ¹¹ bestrafung. ¹² besser:
 באה. ¹³ = שגאמר, Koh. 10, 8.

¹ vor seinem l., d. h. dem l. des betreffenden, von dem die rede
 ist. ² 4. Mose 11, 28. ³ man beachte, wie hier ohne erkenn-
 baren absatz die deutung unmittelbar an das citat angeknüpft wird,
 vgl. Mt 5, 43. ⁴ 2. Kön. 4, 29. ⁵ wohin. Man beachte, wie
 hier der bibeltext ausgemalt und umgestaltet wird.

¹ sich beschäftigen.

^b schwestersohn des R. Ismael (um 120 n. Chr.), Strack, einl.
 1908⁴ S. 88 ff. ^c vgl. zu diesem text Apostelg. 19, 13.

פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה אמר לו עקיבא אי אתה מתירא מפני מלכות הרשעה אמר ליה

אמשול לך משל למה תדבר דומה

לשועל שהיה מהלך על גב הנקר וראה דגים שהיו מתקבצים במקום למקום אמר להם מפני מה אתם בורחים אמרו לו מפני רשות שמביאין עלינו בני אדם אמר להם רוצינכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם אמרו ליה אתה הוא שאומרין עליך פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפיש אתה ומה במקום חיותנו אנו מתיראין במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה

אף אנהנו עכשו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שבתוב בה פי הוא חיד וארך ומיד קד אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה

אמרו לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא והבשוחו בבית האסורים ותפסו לפפוס בן יהודה והבשוחו אצלו אמר לו פפוס מי הביאך לכאן אמר ליה אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קרות שמע היה והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל גפשי אפילו נוטל את גשמתך אמרת

² bei den vielen, d. h. auf der straße. ³ vgl. P. Fiebig, alt-jüdische gleichnisse und die gleichnisse Jesu, 1904. ⁴ ufer. ⁵ klug. ⁶ dumm. ⁷ lebenselement. ⁸ wenn schon — um wieviel mehr: schluß a minori ad maius. ⁹ 5. Mose 30, 20. ¹⁰ wenige. ¹¹ ergreifen. ¹² nichtig. ¹³ kämmen. ¹⁴ sich grämen. ¹⁵ 5. Mose 6, 5. ¹⁶ selbst wenn.

^a um 90—130 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 89 f. ^b dies ist wohl stilisierte erzählung. Man soll an solchen martyrien lernen, wie man damals von dem leiden großer männer erzählte, und daraus die maßstäbe zur beurteilung der leidensgeschichte Jesu gewinnen.

מתי יבא לדי ואקימנו ועכשו שבא לדי לא אקימנו היה מאריך באחד עד שצתה לשמתו באחד || יצתה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שצתה לשמתך באחד || אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא זו תורה וזו שכרה ¹⁹ ממתים ידה ה' ממתים ונו אמר להם ²⁰ תלקם בתיים || יצתה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שאתה ²¹ מוומן לחיי העולם הבא :

Das martyrium des R. Hanina ben Teradjon.

13^a. b. Aboda zara 18^a, Goldschmidt VII, S. 856:

תנו רבנן

בשחלה רבי יוסי בן קיסמא הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקריו אמר לו חנינא אחי אחי אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והריגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדיין היא קיימת ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה וספר מוגח לך בחיךך אמר לו מן השמים ירחמו אמר לו אני אומר לך דברים של מעם ואתה אומר לי מן השמים ירחמו תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש אמר לו רבי מה אני לחיי העולם הבא אמר לו כלום מעשה בא לידך אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה ותלקתים לעניים אמר לו אם בן מתלקה יהי חלקי ומגורלה יהי גורלי

אמרו לא היו ימים מועטים עד שגפטר רבי יוסי בן קיסמא והלכו בלגדולי רומי לקברו והספידוהו ⁶ הקפד גדול || ובחזירתו מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וספר תורה מוגח לו בחיקו הביאוהו ⁸ וברכוהו בספר תורה והקיפוהו ⁹ בחבילי ¹⁰ ומורות והציתו בהן את האור והביאו ¹¹ ספוגין

¹⁷ aufrichten, erfüllen. ¹⁸ d. h. bei dem wort „einer“, 5. Mose 6, 4. ¹⁹ Ps. 17, 14. ²⁰ vgl. Ps. 17, 14 forts. ²¹ be-stimmt. ¹ besuchen. ² verstand. ³ irgend etwas. ⁴ ge-rechtigkeit, almosen. ⁵ euphemismus für sterben. ⁶ trauer-gesang, trauerrede. ⁷ rückkehr. ⁸ umwickeln. ⁹ bündel. ¹⁰ weinranken. ¹¹ schwämme.

^a um 130 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 90 f.

של צמר¹² ושקראים במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה אמרה לו בתו אפא אראך בךך אמר לה אילמלא אני נשרפתי לכדי היה הנקבר קשה לי עקשיו שאני נשרף וספר תורה עמי מי שמבקש¹³ עלבוננו של ספר תורה הוא ובקש עלבוננו אמרו לו תלמידיו רבי מה אמה רואה אמר להן¹⁴ גליון נשרפין¹⁵ וואותיות פורחות אף אמה פתח פיה ותכנס האש אמר להן¹⁶ מוטב שימלגה מי שנתנה ואל יתבל הוא בעצמו אמר לו¹⁷ קלצטונרי רבי אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לכה אמה מביאי לחי העולם הבא אמר לו¹⁸ הן השבע לי נשבע לו מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו ויצאה נשמתו במהרה אף הוא¹⁹ קפץ ונפל לתוך האור ויצתה בת קול ואמרה רבי חנינא בן-תבדילין וקלצטונרי מוזמנין הן לחי העולם הבא בכה רבי ואמר ייש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים :

13^b. Sifre Deut. § 307, Friedmann 1864, S. 133^a:

בשמהפסו את רבי חנינא בן-תבדילין נגזרה עליו גזירה לשרוף ספרו [עליו] אמרו לו גזירה נגזרה עליך לשרוף ספרך [עליו] קרא מקרא הנה¹ הנצור תמים פעלו אמרו לאשתו נגזרה על בעליך גזירה לשרוף ספרו עליו ועליך ליהרג קראה המקרא הנה¹ אל אמונה ואין עול אמרו לבתו נגזרה גזירה על אביך לשרוף ספרו עליו ועל אמה ליהרג ועליך² לעשות מלאכה קראה מקרא זה³ גדול העצה ורב העלילה [אשר עיניך פקודות ונו] לתת לאיש פרדכיו וכפרי מעלליו⁴ ר' אומר גדולים מעשים⁵ אלו שהם בעת צרתם⁶ התצמחו נ' פסוקים של⁷ צדיק תדין מה שאין בן בכל התנאים⁹ פוגו שלשתן את לבן

12 einweichen. 13 beschimpfung. 14 besser, plural zu lesen: 15 pergamentrollen. 16 buchstaben. 17 besser. 18 scharfrichter, quaequestionarius. 19 ja. 19 springen. 1 5. Mose 32, 4. 2 wohl euphemismus für: ein schändliches gewerbe treiben. 3 Jer. 32, 19. 4 = רבי. 5 diese. 6 sperren lassen, hervorbringen. 7 anerkennung als gerecht. 8 das göttliche recht. 9 richten auf.

^b um 200 n. Chr. = R. Jehuda hannasi, Strack, a. a. O. S. 96 f.

וצדקו עליהם את הדין עמד¹¹ פליסופוס על¹² הפרקיא שלו אמר¹³ לו אל¹⁴ תזוז דעתך על ששרפת את-התורה שמשעה שיצאת תורה לה לבית אביה אמר לו למחר אף היגך¹⁶ כיצא באלו אמר לו¹⁷ כשרתני בשורה טובה למחר יהיה תלמי עם אלו לעולם הבא :

13^c. Traktat S^emahot Kap. 8:

וכשנכנס רבי חנינא בן-תבדילין¹ לאפיקורסת גזרו עליו שריפה ועל אשתו הריגה ועל בתו לישוב² בקופה אמר להן מה גזרו על אותה עניה אמרו לו הריגה קרא עליה המקרא הנה³ צדיק ה' בקל-דרכיו אמרה להם מה גזרו על אותו רבי אמרו לה שריפה קראה עליו המקרא הנה⁴ גדול העצה ורב העלילה וכששרפו אותו ברכוהו⁵ בס"ת ושרפוהו והיתה בתו צעקת ובוכה ומתחבטת לפניו אמר לה בתי אם עלי את בוכה אם עלי את מתחבטת מוטב שתאכלני אש שנופחה ולא אש שלא נופחה⁶ שאמר אש לא נופח ואם על ס"ת את מתחבטת הרי התורה אש ואין אש אוכלת אש הרי אותיות פורחות ואין האש אוכלת אלא על⁷ הניר :

13^d. Traktat Kallah, gegen Ende.

אמרו עליו על רבי חנינא בן-תבדילין שפעם אחת נתחלפו לו מעות פורים במעות של צדקה והיה יושב ותמיה ואמר אוי לי שמא נתחבתי מיתה לשמים . עד שהיה יושב ותמיה בא² קסטינור³ א"ל רבי גזרו עליך לכוורך ולשרוף בתורתך ולישראל עמד⁴ וברכוהו בתורתו והקיפוהו

10 als gerecht anerkennen. 11 wohl zu lesen: פליסופוס. 12 *ὄραχία* bezirk, statthalterschaft. 13 wohl לה zu lesen. 14 besser: תווח hochgemut sein. 15 wissen, sinn. 16 in derselben weise wie. 17 frohe botschaft bringen. 1 epikuräismus, d. h. ketzerei, freigeisterei. 2 gefäß, korb. Viell. euphemismus für ein unzuchtshaus. 3 Ps. 145, 17. 4 Jer. 32, 19. 5 = בספר תורה. 6 Hiob 20, 26. 7 das papier. 1 staunend. 2 quaequestionarius, scharfrichter. 3 אמר לו = 4 wohl besser: ועמדו.

^a man vergleiche diesen text mit dem vorigen und folgenden.

חבילי זמורות⁵ ותציף⁶ בו האור והיה אור⁷ מצטנן ומתרחק ממנו
 עמד קסטינר בבהלה א"ל רבי אתה הוא שגורו לשורףך א"ל הן
 א"ל ולמה האור מכבה א"ל השבעתיו בשם קוני שלא יגע בי עד
 שאדע אם גורו עלי מן השמים⁸ המתן לי שעה אחת ואודיעך
 היה קסטינר יושב ותמית אמר⁹ הללו שגורין מיתה וסיין לעצמן
 למה עול מלכות עליהן. א"ל קום לך וכל מה שמלכות רוצה לעשות
 בי יעשה אמר לו¹⁰ ריקה¹¹ הסקימו עלי גזרה מן השמים ואם אין
 אתה הודגני הרבה הודגים יש למקום הרבה דוכים ונגרים ונארות
 וזאבים והרבה נחשים ועקרבים שיפגעו בי אלא סוף שהמקום עתיד
¹² ליפרע דמי מנדך. ונדע קסטינר שגךך היא¹³ המדה מיד עמד
 ונפל לאפיו וכיון אבד והשמיע קולו מן האש ואמר באשר¹⁴ תמותי
 אמות ושם אקבר באשר תחיה אהיה מיד יצתה בת קול ואמרה
 רבי חנינא בן תרדיון וקסטינרו מווגנין לתני העולם הבא.

Erbblindung.

14. M^ochilta, Mischpatim, Par. 20, Friedmann S. 100^a:

1 ושוחד לא תקח

2 ששוא³ תאמר ריני גוטל ממון ואיני גומה את-הדין

4 תלמוד לומר כי השוחד יעור עיני חכמים

5 ויהלא דברים ק"ו

ומה אם הנוטל שלא להטות אמרה תורה כי השוחד יעור

⁵ zu lesen: והציתו. Was dasteht, könnte bedeuten: und er ließ hinüberfließen über ihn.

⁶ בקן zu lesen. ⁷ kalt werden.

⁸ warten. ⁹ diese. ¹⁰ vgl. Mt 5, 22. ¹¹ beschließen.

¹² sich bezahlen lassen. ¹³ die art und weise. ¹⁴ zu

lesen: תמות. Vgl. Ruth 1, 17.

¹ 2. Mose 23, 8. ² vielleicht. ³ d. h. deutest du den vers 2. Mose 23, 8 so:

⁴ wörtl.: „studium besagt“, d. h.: die antwort auf die frage, ob die eben angeführte auffassung des verses richtig ist, ergibt genaueres nachdenken über die fortsetzung des verses 2. Mose 23, 8 im vergleich zu 5. Mose 16, 19. Grundsatz der rabbinischen schriftauslegung ist, daß im gesetz kein vers ohne grund doppelt zu finden ist.

⁵ und (ergeben) die dinge nicht (einen schluß) leicht und schwer, d. h. a minori ad maius.

ק"ו הנוטל⁶ ע"מ להטות:

כי השוחד יעור עיני חכמים⁷

בתורה אתה אומר

או אינו אלא [עיני] חכמים⁸ בשמועו

תלמוד לומר יעור עיני פקחים אלו פקחי הנצת שהן מטהרין ומטמאין

מצד עצמן

מכאן אמרו

כל הנוטל ממון ומטה את-הדין אינו יוצא מן העולם עד שישחר

מאור עיניו

רבי⁹ נתן אומר

עד שיהא בו אהר משלשה דברים הללו או¹⁰ טירוף דעת בתורה

שיטהר ממא או שיטמא טהור או¹¹ יצטרף לבירות או שיטהר מאור

עיניו:^b

Das sprachwunder bei der gesetzgebung.

15^a. Midrasch Exodus rabba Par. 5; Wünsche S. 55f.:

1 ויאמר י"י אל אהרן לך לקראת משה המדברה.

2 ה'הד' ירעם אל בקולו נפלאות

4 מהו ירעם פשטן⁵ הקב"ה את-התורה בסיני הרהר בקולו לישראל

פלאי פלאים.

⁶ = על מנת ל — zu. ⁷ bei Friedmann eingeklammert.

⁸ wortsinn. ⁹ ermangeln. ¹⁰ verringung. ¹¹ nötig haben.

¹ 2. Mose 4, 27. ² = „das (ist) das, was geschrieben steht“. Durch diese formel verbindet der midrasch zwei bibelstellen, um sie dann mit beziehung aufeinander auszulegen.

³ Hiob 37, 5. ⁴ was (ist) es?, d. h. was bedeutet? Die antwort erfolgt auch hier wieder, ohne daß die auslegung als solche gekennzeichnet wäre.

⁵ = תקדוש ברוך הוא.

^a um 200 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 96. ^b an dieser stelle

aus der mech. ist zu beobachten, daß aus alttestamentlichen stellen, die bildlich gemeint sind, gelegentlich wundergeschichten entstehen können, wenn die betreffenden stellen wunderbar aufgefaßt werden. Zum strafwunder der erblindung vgl. apostelg. 13, 11, zum entstehen von wundergeschichten aus im A. T. übertragen gemeinten stellen: Mt 11, 5 ff. im vergleich mit Jes. 35, 5, 6.

6 כיצד היה הקב"ה מדבר והקול יוצא ומתויר בקלהעולם ישראל שומעין את-הקול בא אליהם מן הדרום והיו רצים לדרום לקבל את-הקול: ומדרום נהפך להם לצפון והיו רצים לצפון ומצפון נהפך למזרח והיו רצים למזרח ומזרח נהפך להם למערב והיו רצים למערב ומן המערב נהפך להן מן השמים והיו 7 תולין עיניהן והיה נהפך בארץ והיו מביטין לארץ 8 שגאמר מן השמים השמיעה את-קולו ליסרה והיו ישראל אומרים זה לזה 9 והתקמה מאן תמצא והיו ישראל אומרים מהיכן הקב"ה בא מן המזרח או מן הדרום 10 שגאמר "מסיני בא וזרח משעיר למו 11 וכתוב אלוה מתימן יבא 12 ואומר 13 וכל-העם רואים את-הקולות הקול באן אלן הקולות

14 א"ר יוחנן היה הקול יוצא ונהלק 16 לע' קולות 17 לע' לשון כדי שישמעו כל-האומות וכל-אומה ואומה שומעת קול בלשון האומה ונפשותיהן יוצאות אכל ישראל היו שומעין ולא היו 18 גזוקין:

15^b. Midrasch Tanhuma, Par. Sch^amot, gegen Ende, zu 2. Mose 4, 27:

1 וכל-העם רואים את-הקולות רואים את-הקול אינו אומר אלא את-הקולות. א"ר יוחנן היה הקול יוצא ונהלק לשבעה קולות 2 ומו קולות לשבעים 3 לשון כדי שישמעו כל-האומות וכל-אומה ואומה שומעת קולו בלשון האומה ונפשותיהם יוצאות אכל ישראל היו שומעין ולא היו גזוקין:

6 in welcher weise (ist das zu denken)? 7 erheben.
 8 5. Mose 4, 36. 9 Hiob 28, 12. 10 5. Mose 33, 2. 11 Hab. 3, 3. 12 und er (d. h. die schrift) sagt (an einer anderen stelle).
 13 2. Mose 20, 18. 14 אמר רבי = 15 um 250 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 101. 16 y = 70. 17 „in 70 sprachen“ ist hier wohl glosse, vgl. 15^b. 18 geschädigt.
 1 2. Mose 20, 18. 2 י = 7. 3 besser wohl zu lesen: לשונות.

^a dieser text und 15^b und 15^c erklären das pfingstwunder. Vgl. auch Philo, de decalogo 11.

15^c. b. Schabbat fol. 88^b, Goldschmidt I, S. 522:

אמר רבי יוחנן מאי דכתיב [ה] ימראמר המבשרות צבא רב כל 2 דיבור ודבור שניצא מפי 3 הנבוכה נחלק לשבעים לשונות תנא 4 רבי ישמעאל וקפטיש ופצין סלע 5 מה פטיש זה נחלק 6 לכמה ניצוצות אף כל-דיבור שניצא מפי הקדוש ברוך הוא נחלק לשבעים לשונות:

Wunder beim tode von rabbinen.

16. j. Aboda zara Kap. III I, ed. Crotoschin 1866, S. 42^c, M. Schwab, XI, 1889, S. 207:

1 בר 2 דמך רבי 3 נחום בר סימאי 4 חפון 5 איקונתא 6 מהצלן 7 כמה דלא 8 חמתון 9 בתיזי לא יחמינו 10 בדמכותיה || 11 וחקמין 12 אינון פלום. אמר 13 ר"ש ב"ל אין בינינו ולצדיקים אלא דיבור פה 14 בלבד. א"ר ועיר' שומע הוא המת 15 קילוסו כמתוד הקלום. א"ר 16 אשין שומע המת קילוסו כמתוד קלום. ולמה נקרא שמו נחום איש קודש גדשים שלא הביט 16 בצורת 17 מטבע מימיו. ולמה נקרא שמו רבינו הקדוש שלא הביט במילתו מימיו:

1 Ps. 68, 12. 2 ausspruch. 3 vgl. Mc 14, 62. 4 Jer. 23, 29. 5 wie verhält es sich mit dem hammer? 6 viel.
 1 als. 2 entschlafen. 3 man bedeckte. 4 εἰκόνα bilder. 5 matten, decken. 6 wohl besser: אמרי man sagte.
 7 wie. 8 er sah sie, vgl. G. Dalman, Gramm. des jüd.-pal. aramäisch, 1904, S. 320. 9 in seinem leben. 10 in seinem tode.
 11 merken, wissen. 12 sie. 13 = בר-לקיש, um 250 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 101 f. 14 d. h. abgesehen vom reden können, sind die verstorbenen den lebenden ganz gleich. 15 sein lob. 16 auf das bild. 17 münze.

^a überlieferer des houses, d. h. der schule des R. Isma'el (um 130 n. Chr.), Strack, a. a. O. S. 88f. Man sieht hier, daß der in 15^a, 15^b auf einen amoräer zurückgeführte gedanke auch in tannaitischer zeit ganz ähnlich nachweisbar ist.
^a um 200 n. Chr., vgl. Strack, a. a. O. S. 98. ^b viell. Ze'ir'a I, um 300 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 105. ^c bei Strack nicht erwähnt. ^d = Jehuda hannasi, um 200 n. Chr., der redaktor der mišna.

כד דמך רבי אהא איתחמי כוכבא¹⁸ בטיהרא:
 כד דמך ר' חנן¹⁹ איתקפון²⁰ אנדרטיא:
 כד דמך ר' יוחנן איתקפון איקוניא. אמרין דלא הות²¹ איקונין²²
 דבנותה:
 כד דמך רבי חנינא דכרת²³ חורן²⁴ איתבוע ופא²⁵ דטיבריא
 אמרין כד הנה²⁶ סליק²⁷ לעיבורא הנה ופא מתבוע²⁸ קומי:
 כד דמך ר' רב הושעני גפל²⁹ קלון דטיבריא:
 כד דמך ר' יצחק בן-אלישיב³⁰ איתעקרון³¹ שובעין³² איסקופין
 מפעלי בתים הגלילא אמרין דהו³³ תליון בוכותיה:
 כד דמך רבי שמואל בר רב יצחק איתעקרון ארניא דארגא³⁴ דישר'
 אמרין דהנה³⁵ נסיב³⁶ שושבתה³⁷ ומקלם³⁸ קומי³⁹ בלייה וחוון
 רבנן⁴⁰ מרגנן ביה. אמר לון רבי זעירא⁴¹ ארפון ליה לית⁴² אהן
⁴³ סבא ידע מה עבדי. פיון דדמך⁴⁴ גסתת⁴⁵ אישתא מן שמיא
⁴⁶ ואפסק בין ערסא לקהלא וחוון תלת שעין⁴⁸ קלון⁴⁹ וברקן בעלמא.
⁵⁰ הניא דאהן סבא דעבדת ליה שושבתא. ונפקת בת קלא⁵² ואמר'
⁵³ וי דדמך שמואל בר רב יצחק⁵⁴ גמיל חסדא:
 כד דמך ר' יסא בר תלפוטא⁵⁵ משכו⁵⁶ צינורות דם בלדוקיא
 אמרין דיהב נפשיה על⁵⁹ גזורתא.

¹⁸ am mittag. ¹⁹ umstürzen. ²⁰ ἀνδράκωντες bildsäulen.
²¹ εἰκόλον bild. ²² schön wie er (gewesen wäre), d. h. so schön.
²³ oder: הורן. ²⁴ es wurde gespalten. ²⁵ Tiberias. ²⁶ hinaufsteigen.
²⁷ einschaltung eines schaltjahres. ²⁸ vor ihm.
²⁹ bordell oder: schandhaus, d. h. götzentempel. ³⁰ wurden entwurzelt, herausgerissen.
³¹ 70. ³² schwellen oder raen.
³³ hängend, schwebend. ³⁴ = ישראלי. ³⁵ nehmen, tragen.
³⁶ zweig. ³⁷ tanzen. ³⁸ vor. ³⁹ die bräute. ⁴⁰ murren.
⁴¹ laßt ihn. ⁴² dieser. ⁴³ greis. ⁴⁴ es kam herab.
⁴⁵ feuer. ⁴⁶ teilte. ⁴⁷ bahre. ⁴⁸ stimmen, donner.
⁴⁹ blitze. ⁵⁰ ehue, ei. ⁵¹ hervorgehen.
⁵² = ואמרין. ⁵³ wehe. ⁵⁴ wohlthäter. ⁵⁵ sich hinziehen.
⁵⁶ rinnen. ⁵⁷ Laodicea. ⁵⁸ gab, setzte ein. ⁵⁹ beschneidung.

^o um 330 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 107. ^f um 250 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 101.
^g um 250 n. Chr., Strack, a. a. O. S. 99. ^h bei Strack nicht erwähnt. ⁱ um 300 n. Chr., Strack, S. 105.
^k wohl Jose ben Halaphta, um 150 n. Chr., Strack, S. 93?

כד דמך רבי אבהו⁶⁰ כבן⁶¹ עמודיא⁶² דקיסרין. אמרין⁶³ בותיא
 לית אינון אלא⁶⁴ מריעין אמרו לון ישראל גרעין⁶⁵ רחיקא במה
 דקריביא מריעין⁶⁶
 ר' אבהו⁶⁷ מידמך עברון קומי יג גהרין⁶⁸ דאפרסמון אמר לון גל-
 אילין⁶⁹ למאן אמרו ליה⁷⁰ דידך. אמר לון וכל-אילין דאבהו⁷¹ נאמי
 אמרתי לריק ונעתי וגו'. הקב"ה מראה להן לצדיקים מתן שכרן בעולם
 הנה ונפשם שביעה וכן⁷² ישיגין להן.
⁷³ למלך שעשה⁷⁴ סעודה וצר בלמיני סעודה⁷⁵ במפה. פיון שגכנסו
 הארתינן ראו אותו ונפשם שביעה וישגו להן:
^m ובריי בר ליואי ורבי מ'וסי בר פיטרס ור' מ'הושע בן לוי אמרין
 תלתא פסוקין. מידמכין. חד מיניהון אמ' ⁷⁶ על זאת ותפלל כל-הסיד
 אליך וגו'. וחד אמ' ⁷⁷ וישמחו כל-חומי בך וגו'. וחד אמר ⁷⁸ מה רב
 טובך אשר צפנת ליראיך וגו':

Stillung des sturmes.

17. j. B^erachot IX, 1 (ed. Crotoschin 1866, S. 13^b), A. Wünsche, Der jerus. talmud in seinen haggadischen bestandteilen, 1880, S. 34:

אמר רבי¹ תנוחמא
 מעשה² בקפינה אחת של גוים שהיתה פורשת מים הגדול והנה
 בה⁴ תינוק אחד יהודי.

⁶⁰ weinten, part. act. pl. m. ⁶¹ die säulen. ⁶² Cäsarea.
⁶³ die Kuthäer, Samaritaner. ⁶⁴ wohl von רעי wohlgefallen haben.
⁶⁵ es sind damit wohl die säulen gemeint, die fern von der Todesstätte des Abbahu in Cäsarea sind. ⁶⁶ die Kuthäer, die in der nähe des Abbahu bei dessen tode waren.
⁶⁷ als, nachdem er entschlafen war, oder wegen des folgenden: als er dem tode nahe war. ⁶⁸ von balsam. ⁶⁹ für wen. ⁷⁰ für dich, dein (sind sie). ⁷¹ Jes. 49, 4. ⁷² schlafen ruhig. ⁷³ vorher zu ergänzen: die sache gleicht (einem könig u. s. w.). ⁷⁴ mahlzeit. ⁷⁵ μάρπα, tischtuch. ⁷⁶ Ps. 32, 6. ⁷⁷ Ps. 5, 12. ⁷⁸ Ps. 31, 20.

¹ um 350 n. Chr., Strack, S. 110. ² schiff. ³ sich absondern, sich entfernen, sich einschiffen. ⁴ knabe.

¹ um 300 n. Chr., Strack S. 104. ^m bei Strack nicht erwähnt. ⁿ um 230 n. Chr., Strack, S. 100.

עמד עליהן סער גדול בינם ועמד כל־אחד ואחד מהן והתחיל נוטל
 6 ורצתו בידו וקורא ולא 6 הזעיל כלום. פיון שראו שלא הזעילו כלום.
 אמרו לאותו יהודי. בני קום קרא אל־אלהיהך ששמענו שהוא עונה אתכם
 בפשאתם צועקים אליו והוא גבור. מיד עמד תמינוק בכל־לבו וצעק
 וקיבל ממנו הבוה תפילתו 7 וישתק הים. פיון שיירדו ליבשה ירדו
 כל־אחד ואחד לקנות צרכיו. אמרו לו לאותו תינוק לית את 8 פעי
 9 מובין לך כלום. אמר להון מה אתון פעי 9 מן 10 הן 11 אכסניא
 12 עלובה. אמרו לו את אכסניא עלובה. 13 אינון אכסניא עלובה אינון
 14 הקא 15 וטענתהון בכבל. ואינון הקא וטענתהון ברומי ואינון הקא
 וטענתהון עמהון ולא 16 מהנון להון כלום. אבל את כל 17 אהן דאת
 18 אול 19 אלה עמוד. 20 הה"ד 21 בה אלהינו בכל־קראינו אליו:

Die köstliche perle in dem fisch.

18. b. Schabbat fol. 119^a, Goldschmidt I, S. 606:

1 ווסף 2 מוקר 3 שבי הנה הווא גוי 4 בשבבותיה דהנה 5 נפיש
 6 נכסיה 7 טובא אמרו ליה פלדאי 8 פולחו נכסי יוסף מוקר שבי אביל
 להו אול 9 ובנינהו לכולחו נכסי 10 וכן בהו 11 מרגניתא 12 אונתבה
 13 בסנייה 14 בקרי 15 דקא עבר 16 מברא 17 אפרחיה 18 ויקא 19 שרניה

5 gegenstand seiner furcht, götze. 6 nutzen haben. 7 schwei-
 gen. 8 wollend. 9 inf. Pe., besser wohl: מובן, kaufen.
 10 dieser. 11 ξένος fremdling, oder: fremdlingschaft. 12 un-
 glücklich, arm. 13 sie (d. h. hier: wir). 14 hier. 15 ihre
 götzen. 16 wohl zu lesen pt. act. pl. f. מקנין nützen. 17 dieser
 ort. Also: wohin du auch immer gehst . . . 18 gehen, part. act.
 19 אלהך. 20 = קרא הוא דקתיב. 21 5. Mose 4, 7.
 1 vgl. Margolis, Gramm. S. 45*. 2 ehren. 3 die
 sabbate. 4 in seiner nachbarschaft. 5 viel, groß. 6 sein
 besitz. 7 sehr. 8 alle. 9 verkaufen. 10 kaufen.
 11 perle. 12 er legte sie. 13 in seinen hut. 14 während.
 15 vgl. Margolis, a. a. O. S. 81. 16 fähre. 17 fliegen lassen.
 18 wind. 19 warf ihn.

^a vgl. Mc 4, 39.
 an stelle der ersten!

^b man beachte das reden in der 3. person

במיא 20 בקעיה 21 כורא 22 אסקוה 23 איתוה 24 אפניא 25 דמעלי שבתא
 אמרי מאן זבין 26 כי 27 השתא אמרי להו 28 וילו 29 אממיה 30 לגבי
 יוסף מוקר שבי 31 דרגיל דזבין אממיה 32 גיהליה ובניה 33 קרעיה
 34 אשכח ביה מרגניתא 35 ובניה 36 בתליסר 37 עילתא דדיגרי דהקא
 פגע ביה ההוא סבא אמר מאן 38 דגויף שבתא 39 פרעיה שבתא:

20 es verschlang ihn. 21 fisch. 22 aph. von קלק, sie
 zogen ihn herauf. Vgl. Marg. 143*. 23 sie brachten ihn. Vgl.
 Marg. 92*. 24 zum abend. 25 rüsttag, eingang. 26 wie.
 27 jetzt, „wie jetzt“ wohl = einen solchen (fisch). 28 von אול
 gehen. 29 bringet ihn. 30 zu. 31 gewöhnt. 32 ihm.
 33 zerreißen, zerteilen. 34 finden. 35 besser: זבנה. 36 13.
 37 obergemächer, söller. 38 bitten, borgen. 39 bezahlen.

^a vgl. zu diesem text Mt 17, 27.

**TABVLAE
IN VSVM SCHOLARVM
EDITAE SVB CURA
JOHANNIS LIETZMANN.**

INHALTSÜBERSICHT.

1. Plötzlicher tod eines mörders durch eine schlange.
2. Regenwunder des Ḥoni, des kreisziehers.
3. Regenwunder des Naḳdimon ben Gorion.
4. Heilungen des Ḥanina ben Dosa durch gebet.
5. Wunderbare brotspende an Ḥanina ben Dosa.
6. Ḥanina ben Dosa und die wasserschlange.
7. Ḥanina ben Dosa und die dämonin 'Agraṭ.
8. Voraussagen des todes, erscheinung, aufspringen der tempeltore.
9. Entwurzeln eines baumes, himmelsstimme, stillung des sturmes.
10. Heilung durch den namen Jesu.
11. Totenerweckung.
12. Martyrium des R. Akiba.
13. Martyrium des R. Ḥanina ben T^oradjon.
14. Erblindung.
15. Das sprachenwunder bei der gesetzgebung.
16. Wunder beim tode von rabbinen.
17. Stillung des sturmes.
18. Die köstliche perle in dem fisch.

Wie die Sammlung der „Kleinen Texte für theologische und philologische Vorlesungen und Uebungen“ es sich zur Aufgabe stellt, Quellenschriften von geringem Umfang in einer Form und Ausstattung vorzulegen, die sie zur Grundlage des wissenschaftlichen Unterrichts geeignet erscheinen läßt, so sind diese Tafelwerke dazu bestimmt, das für die historisch-philologischen Fächer wichtigste Anschauungsmaterial in einer Gestalt zu bieten, welche technisch allen Anforderungen der Wissenschaft entspricht und dabei doch einen für den Studenten erschwinglichen Preis anzusetzen gestattet. Denn es ist allerdings für den akademischen Unterricht von höchster Bedeutung, daß der Lernende auch die für die Schulung seines Auges bedeutsamen Lehrmittel selbst besitzt und sie nicht nur gelegentlich auf den Bibliotheken oder in den Museen zu Gesichte bekommt. Der Preis von ca. 6 Mark für das gebundene Exemplar wird deshalb möglichst beibehalten werden.

Erschienen sind:

1. SPECIMINA CODICVM GRAECORVM VATICANORVM collegerunt PIVS FRANCHI DE' CAVALIERI et JOHANNES LIETZMANN. 1910. XVI S. 50 Tafeln in Lichtdruck. Geb. in Leinenband 6 M. Auf Karton gedruckt in Ganzpergament 12 M. **Eine Auswahl von meist datierten griechischen Handschriften des IV. bis XVI. Jahrhunderts der Bibl. Vaticana.**

Diese Sammlung bietet Material zum Studium der griechischen Handschriften-Paläographie aus den reichen für diesen Zweck bisher noch nicht benutzten Schätzen der Vaticana. 7 Tafeln zeigen die

wichtigsten Uncialtypen vom IV. bis X. Jahrhundert. Auf eine Probe der Minuskelskursive saec. VIII./IX. folgt dann die Entwicklung der Minuskelschrift vom IX. bis XVI. Jahrhundert fast durchweg an datierten, vielfach auch lokalisierten Handschriften gezeigt. Das IX. Jahrhundert ist durch 4, das X. durch 6, XI. durch 9, XII. durch 5, XIII. durch 7, XIV. durch 4, XV. und XVI. durch je 3 Tafeln vertreten. Darunter befinden sich 5 Proben der unteritalischen Schrift vom X. bis XIII. Jahrhundert.

Aus den Besprechungen von Nr. 1:

Eine hochwillkommene Gabe in meisterhafter Ausführung, von der eine Belegung des Interesses und des Verständnisses für Handschriftenforschung in den Kreisen der Studierenden sicher ausgehen wird,
THEOLOGISCHE LITERATURZEITUNG 1911, Nr. 6.

Ein ausgezeichnetes und außerordentlich billiges Hilfsmittel zum Studium der griechischen Paläographie.

BIBL. ZEITSCHRIFT 1911, Heft 1.

Die gut ausgeführten Schrifttafeln beginnen mit Proben des 4. bis 6. Jahrhunderts n. Chr., zeigen die verschiedenartigen Schrifttypen bis zum Jahre 1565 und gewähren somit ein willkommenes Hilfsmittel für philologische und theologische Seminare auf dem Gebiete der griechischen Paläographie.

„LITERARISCHES ZENTRALBLATT“ 1911, Nr. 11.

Das Buch ist allen Freunden griechischer Handschriftenkunde angelegentlichst zu empfehlen. Wer es sorgsam durchstudiert, wird sich große Leichtigkeit im Lesen der Kodizes erwerben.

„STIMMEN AUS MARIA-LAACH“ 1911, Heft 2.

Jeder der sich mit griechischer Paläographie befassen muß, Lehrer sowohl wie Schüler, wird den beiden Gelehrten Dank wissen, daß sie in den „SPECIMINA“ ein so billiges und bequemes Hilfsmittel zum praktischen Studium geschaffen haben. Weitere Empfehlung bedarf das Werk nicht. Es empfiehlt sich selber.

„LITERARISCHER HANDWEISER“ 1911, Nr. 4.

L'album, d'une exécution matérielle parfaite, d'un format commode, est destiné à l'enseignement de la paléographie grecque.

„REVUE DES ETUDES ANCIENNES“.

Unter diesen verbindet keine mit so niedrigem Preise eine gleiche Reichhaltigkeit, keine vermag also in gleichem Maße ihren Zweck zu erfüllen. Dies neue Hilfsmittel bedeutet einen großen Fortschritt.

„WOCHENSCHRIFT FÜR KLASSISCHE PHILOLOGIE“

Berlin, 19. 12. 10., Nr. 51.

La scelta giudiziosa, l'accurata esecuzione, la sobria e precisa illustrazione, e il mite prezzo sono tutti eccellenti requisiti per assicurare il successo di questa pregevole e utile raccolta.

„LA CVLTVRA“ Anno 1910, Nr. 19.

Da kommt die höchst saubere Arbeit von Pius FRANCHI DI' CAVALIERI und JOHANNES LIETZMANN, welche zu einem erstaunlich billigen Preis 50 wohlgelegene Tafeln und eine lehrreiche Einleitung in lateinischer Sprache darbietet, gerade recht. Die Reproduktionsmethode mittelst Photographie und Lichtdruck hat sich auch dieses Mal glänzend bewährt, jedes Fleckchen und jedes Strichelchen sind wiedergegeben, so daß der Leser glauben kann, er habe die Originale selbst vor sich.

„ZEITSCHRIFT FÜR DAS GYMNASIALWESEN“.

Nous avons trouvé ces reproductions excellentes. — — — Le prix modique auquel se vend l'ouvrage, le met à la portée de tous.

„ECHOS D'ORIENT“, Janvier 1911 (14. année).

Die Wiedergabe der einzelnen Seiten ist ganz vorzüglich, jeder Strich, jedes Häkchen, jeder Punkt sind deutlich zu erkennen. Die Auswahl ist so getroffen, daß viele Schrifttypen zur Anschauung kommen.

„LITERATURBERICHT FÜR THEOLOGIE“ Nr. 6, März 1911.

Le prix de ce beau volume est modique et le met à la part de tous.

LE MUSÉE BELGE 1910, Nov.

**2. PARYRI GRAECAE BEROLINENSES collegit
GVILELMVS SCHVBART. 50 Tafeln in Lichtdruck.
Geb. in Leinenband 6 M., in Ganzpergament 12 M.
Auswahl von Urkunden und literarischen Papyri des
Berliner Museums.**

Auf 50 Lichtdrucktafeln werden nahezu 80 Papyrustexte vollständig oder in Proben wiedergegeben und damit die Hauptzüge der Schriftentwicklung vom Ende des 4. Jahrh. n. Chr. bis zum Beginn des 8. Jahrh. v. Chr. vor Augen geführt. Urkunden, Briefe und literarische Stücke sind ohne Sonderung nach Sachgruppen lediglich nach der Zeitfolge geordnet, wobei den literarischen Texten freilich nur durch Schätzung ihr Platz angewiesen werden kann. Den Hauptzweck, Material zur Einarbeitung in die Paläographie zu bieten, unterstützen die den Tafeln vorausgehenden Textbogen, die für jeden Papyrus Herkunft, Zeit, Inhalt und eventuell die erfolgte Publikation notieren und im beträchtlichem Umfange auch Abschriften der griechischen Texte beifügen, um dem Anfänger die unenbehrliche Hilfe, dem Vorgesrittenen die Nachprüfung an die Hand zu geben. Eine Gruppierung der Papyri nach der Schwierigkeit für die Entzifferung wird vorangeschickt um den Lernenden auf den rechten Weg zu führen. Neben dem pädagogischen Gesichtspunkte wird das Werk als ein bequemes paläographisches Nachschlagebuch dienen können. Soweit die maßgebenden paläographischen Ziele es zulassen, wird darauf Bedacht genommen, auch inhaltlich wertvolle Stücke abzubilden, so daß die bekanntesten Papyri der Berliner Sammlung fast ausnahmslos vertreten sind.

In Vorbereitung sind ferner:

3. SPECIMINA CODICVM LATINORVM VATICANORVM collegerunt FRANCISCUS EHRLE S. J. et PAULUS LIEBAERT. 50 Tafeln in Lichtdruck. Das lateinische Gegenstück zu Nr. 1.
4. INSCRIPTIONES LATINAE collegit ERNESTVS DIEHL. 50 Tafeln in Lichtdruck. Auswahl lateinischer Inschriften von den Anfängen bis ins hohe Mittelalter.
5. INSCRIPTIONES GRAECAE collegit OTTO KERN. 50 Tafeln in Lichtdruck als Hilfsmittel zum Studium der griechischen Epigraphik.
6. BIBELATLAS, bearbeitet von EBERHARD NESTLE. Auswahl berühmter und historisch bedeutsamer Handschriften und Drucke der Bibel in allen Sprachen.
7. HANDSCHRIFTENPROBEN DES XVI. JAHRHUNDERTS, ausgewählt von GEORG MENTZ. Briefe und Aktenstücke von der Hand der bedeutendsten Persönlichkeiten der Reformationszeit.
8. VASENKUNDE, bearbeitet von ROBERT ZAHN. Ca. 40. Tafeln in Lichtdruck, darunter mehrere in Farben. Musterbeispiele der verschiedenen griechischen Vasengattungen von der trojanischen Periode bis in die römische Kaiserzeit, vornehmlich nach den Beständen des Berliner Museums.

Weitere Tafelwerke, insbesondere zum Studium der Archäologie, sind in Aussicht genommen.

Allgemeine Religionsgeschichte

von

Conrad von Orelli

Dr. phil. et theol., ord. Prof. d. Theol. in Basel

2. Auflage in zwei Bänden

Jeder Band in ungefähr 5 Lieferungen zu je 2 Mark

Von den modernen größeren Werken aus dem Gebiete der Religionsgeschichte ist das Orellische das einzige, welches den gesamten Stoff in einheitlicher Bearbeitung bietet. Das Werk hat in erster Linie die Bedürfnisse der Studierenden und Pfarrer im Auge, ist aber so eingerichtet, daß jeder Gebildete daraus ohne Mühe ein lebendiges Bild der einzelnen Religionen gewinnen kann, was dem Verfasser bei der weit verbreiteten Teilnahme, welche die allgemeine Religionsgeschichte findet, von besonderer Wichtigkeit schien, da erst bei wirklich historischem Verständnis der richtige Maßstab zur Beurteilung der einzelnen Erscheinungen vorhanden sein kann.

Die Darstellung hält in der jetzt erscheinenden zweiten Auflage im allgemeinen die gleichen Grenzen inne, welche sich bei der ersten Auflage bewährt haben, doch werden eine Anzahl Kapitel in neuer Redaktion geboten und Erweiterungen da vorgenommen, wo seit dem Erscheinen der ersten Auflage neues Material von Belang hinzugekommen ist. Infolgedessen empfahl sich die Teilung in zwei Bände. Jeder derselben erhält sein besonderes Register.

Band 1 umfaßt außer der orientierenden Einleitung die Religionen der Chinesen und Japaner sowie der übrigen mongolischen Völker. Ferner die Religion der alten Ägypter, dann die der Babylonier und Assyrer, an welche sich die der Westsemiten, Aramäer, Kanaanäer usw. anreihen, mit Berücksichtigung ihrer Verhältnisse zur Religion Israels und zum Christentum. Ferner wird hier behandelt der Manichäismus und die Mandäische Religion. Endlich die arabische, insbesondere der Islam, bis auf die Neuzeit.

Band 2 stellt die große indogermanische Religionsfamilie dar: die Religionen Indiens: Brahmanismus, Buddhismus, Hinduismus; darauf den Parsismus, die Religionen der Hellenen, Römer, Kelten, Germanen und Slaven. Weiterhin kommen zur Behandlung die Religionen der Eingeborenen Afrikas und Amerikas mit besonderer Berücksichtigung Mexikos und Perus sowie die des Südseegebietes, Australiens usw. Am Schluß werden einige Richtlinien für die Probleme der Allgemeinheit, des Ursprungs und der Entwicklung der Religion gezogen.

Band 1 erscheint in 5 Lieferungen, beginnend im Frühjahr 1911, welche sich rasch folgen sollen. Band 2 wird im Frühjahr 1912 zu erscheinen anfangen und gleichfalls 5 Lieferungen umfassen. Die erste Lieferung wird den Buchhandlungen gern zur Einsicht geliefert.

Aus den Beurteilungen der ersten Auflage:

In aller Bescheidenheit ein vorzügliches Buch, musterhaft als Lehrbuch durch das, was geboten wird, und durch das, was beiseite bleibt. Es wird einfach das geschichtlich vorliegende Material in gedrängter Kürze vorgeführt, deutlich und präzise, und bei aller Selbstbeschränkung doch so ausführlich, daß man auch vom Pulsschlag der Religionen noch etwas durchfühlt. Hier hat man überall das Gefühl: es spricht die geschichtliche Wirklichkeit aus der Darstellung zu uns, und wo der Verfasser urteilt ein Mann von vorsichtig nüchternem Urteil, aber ein Mann, der selbst weiß, was Religion ist.

(Evangel. Kirchenblatt für Württemberg.)

In einem Werke von gegen 900 Seiten hat er die reife Frucht seiner umfassenden Studien niedergelegt. Einheitlichkeit der Darstellung und ein fester Gesichtspunkt für die Wertschätzung der religiösen Phänomene ist der sichere Gewinn seines Vorgehens.

(Theol. Jahresbericht, E. Lehmann, Kopenhagen.)

Man wird die neue Publikation Orellis mit Anerkennung des großen Fleißes und ebensolcher Umsicht des Vertasser zur Benutzung angelegentlich zu empfehlen mit Vergnügen sich veranlaßt sehen.

(Allg. Literaturbl., Wien.)

Es wird auch über seinen nächsten Zweck hinaus Liebhaber finden. Es ist durchaus verständlich abgefaßt, vom Offenbarungsgläubigen Standpunkte. Gegenüber den vielfach profanen Betrieben der religionswissenschaftlichen Forschung wird man mit Genugtuung bemerken, wie gut sich wissenschaftliche Gründlichkeit und christliches Urteil vereinigen.

(Neue Preuß. (Kreuz-) Zeitung, Berlin.)

Dieses bedeutende und hochinteressante Werk ist nicht nur für Studierende und im Amt stehende Geistliche, sondern für alle gebildeten Christen zu empfehlen.

(Christlicher Volksbote, Basel.)

REV15

- 31 ZWEI NEUE EVANGELIENFRAGMENTE herausgegeben und erklärt von H. B. Swete. 15 S. 0.40 M.
- 32 ARAMÄISCHE URKUNDEN zur Geschichte des Judentums im VI und V Jahrhundert vor Chr. sprachlich und sachlich erklärt von Prof. Lic. Dr. W. Staerk. 16 S. 0.60 M.
- 33/34 SUPPLEMENTUM LYRICUM, neue Bruchstücke von Archilochus Alcaeus Sappho Corinna Pindar ausgewählt und erklärt von Prof. Dr. Ernst Diehl. 2. Aufl. 44 S. 1.20 M.
- 35 LITURGISCHE TEXTE III: Die konstantinopolitanische messeliturgie vor dem IX Jahrhundert: Uebersichtliche Zusammenstellung des wichtigsten Quellenmaterials von Dr. A. Baumstark. 16 S. 0.40 M.
- 36 LITURGISCHE TEXTE IV: Martin Luthers Von ordnung gottesdiensts, Taufbüchlein, Formula missae et communionis 1523 herausgegeben von Prof. D. Hans Lietzmann. 24 S. 0.60 M.
- 37 LITURGISCHE TEXTE V: Martin Luthers Deutsche Messe 1526 herausgegeben von Prof. D. Lietzmann. 16 S. 0.40 M.
- 38/40 ATLATEINISCHE INSCRIFTEN von Prof. Dr. Ernst Diehl. 64 S. 1.80 M.
- 41/43 FASTI CONSULARES IMPERII ROMANI von 30 v. Chr. bis 565 n. Chr. mit Kaiserliste und Anhang bearbeitet von W. Liebenam. 128 S. 3 M., gbd. 3.40 M.
- 44/46 MENANDRI reliquiae nuper repertae herausgegeben von Dr. Siegfried Sudhaus. 65 S. 1.80 M., gbd. 2.20 M.
- 47/49 LATEINISCHE ALTKIRCHLICHE POESIE ausgewählt von Prof. D. Hans Lietzmann. 64 S. 1.50 M.
- 50/51 URKUNDEN ZUR GESCHICHTE DES BAUERNKRIEGES UND DER WIEDERTÄUFER hrsg. von Prof. Dr. H. Böhmer. 36 S. 0.80 M.
- 52/53 FRÜHBYZANTINISCHE KIRCHENPOESIE 1: Anonyme hymnen des V—VI Jahrhunderts ediert von Dr. Paul Maas. 32 S. 0.80 M.
- 54 KLEINERE GEISTLICHE GEDICHTE DES XII JAHRHUNDERTS herausg. von Albert Lietzmann. 30 S. 0.80 M.
- 55 MEISTER ECKHARTS BUCH DER GÖTTLICHEN TRÖSTUNG UND VON DEM EDLEN MENSCHEN (LIBER BENEDICTUS) herausgegeben von Philipp Strauch. 51 S. 1.20 M.
- 56 POMPELANISCHE WANDINSCHRIFTEN UND VERWANDTES ausgewählt von Prof. Dr. Ernst Diehl. 60 S. 1.80 M.
- 57 ALTITALISCHE WANDINSCHRIFTEN herausgeg. von W. Jacobsohn. 32 S. 0.80 M.
- 58 ALTJÜDISCHE LITURGISCHE GEBETE herausgegeben von Prof. D. W. Staerk. 32 S. 1.00 M.
- 59 DES MIŠNATRAKTAT BERAKHOTH IN VOKALISCHEM TEXT herausg. von Prof. D. W. Staerk. 16 S. 0.60 M.
- 60 EDWARD YOUNGS GEDANKEN ÜBER DIE ORIGINALWERKE in einem Schreiben an Samuel Richardson übersetzt von H. E. v. Teubern herausgegeben von Kurt Jahn. 46 S. 1.20 M.
- 61 LITURGISCHE TEXTE VI: Die Klementinische liturgie aus den Constitutiones apostolorum VIII mit anhängen herausgegeben von Prof. D. Hans Lietzmann. 32 S. 0.80 M.
- 62 VULGÄRLATEINISCHE INSCRIFTEN herausgeg. von Prof. Dr. Ernst Diehl. 64 S. 1.80 M.
- 63 GOETE von ... hrsg.
- 64 DIE C von ... rkungen
- 65 AUS I pyrus auf pa Ziet Erich

UK PrF MU Brno

3129S03812